Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti *Musiqi elmi, mədəniyyəti və təhsilinin aktual problemləri* №1, 2023, **s. 30-34**
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет *Актуальные проблемы музыкальной науки, культуры и образования* №1, 2023, **с. 30-34**
Azerbaijan State Pedagogical University *Actual problems of the science, culture and education of music* №1, 2023, **pp. 30-34**

UOT 37.01 (78)

Maralxanım Tofiq qızı Əliyeva,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti,
AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68
E-mail: m.aliyeva60@gmail.com

QƏRBDƏ VƏ AZƏRBAYCANDA MÜASİR MUSİQİ TƏHSİLİNİN MÜQAYİSƏLİ TƏHLİLİ

Açar sözlər: *təhsil sistemi, qabaqcıl texnologiya, istedad, musiqi*

Məqalədə Qərb ölkələrində və Azərbaycnda müasir musiqi təhsilinin bəzi aspektləri, onun nəzəri və praktiki aspektlərini təkmilləşdirməklə təlim prosesini müasirləşdirməyə imkan verən yeni tendensiyalar və qabaqcıl musiqi-pedaqoji konsepsiyalardan bəhs edilir. Müasir təhsilin təkamülü onun qloballaşması və pedaqoji sistemlərin qlobal miqyasda inteqrasiyası ilə baş verir. Musiqi təhsilinin müasirləşdirilməsinin ən məhsuldar formalarını müəyyən etmək üçün (məhsul.-dar idarəetmə sxemləri, yeni pedaqoji metod və üsullar, təlim prosesinə innovativ texnologiyaların tətbiqi və s.) Qərb və Azərbaycanda musiqi təhsilinin təkmilləşdirilməsi üçün effektiv pedaqoji vasitələrin müəyyən etmək, yaxşı cəhətləri almaq, çatışmazlıqları aradan qaldırmaq vacibdir.

М.Т.Алиева

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ЗАПАДЕ И В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Ключевые слова: *система образования, передовые технологии, талант, музыка*

В статье рассматриваются некоторые аспекты современного музыкального образования в западных странах и в Азербайджане, новые тенденции и передовые музыкально-педагогические концепции, позволяющие модернизировать процесс обучения, усовершенствовав его теоретические и практические стороны. Эволюция современного образования происходит посредством его глобализации и интеграции педагогических систем в обще-мировом масштабе. Для определения наиболее продуктивных форм модернизации музыкального образования (продуктивных схем управления, новых педагогических методов и приемов, внедрения инновационных технологий в процесс обучения и т.д.) необходимо провести мониторинг передового опыта и недостатков существующих образовательных систем Запада

и нашей страны, выявить эффективный педагогический инструментарий, позволяющий усовершенствовать музыкальное образование в Азербайджане.

M.T.Aliyeva

COMPARATIVE ANALYSIS OF MODERN MUSIC EDUCATION IN THE WEST AND IN AZERBAIJAN

Keywords: *education system, advanced technology, talent, music*

The article discusses some aspects of modern music education in Western countries and Azerbaijan, new trends and advanced musical and pedagogical concepts that allow modernizing the learning process, improving its theoretical and practical aspects. The evolution of modern education occurs through its globalization and integration of pedagogical systems on a global scale. To determine the most productive forms of modernization of music education (productive management schemes, new pedagogical methods and techniques, the introduction of innovative technologies in the learning process, etc.), it is necessary to monitor the best practices and shortcomings of the existing educational systems of the West and our country to identify effective pedagogical tools, allowing to improve musical education in Azerbaijan.

Təhsil sahəsinin nəzərdən keçirilən problemləri şərti olaraq ümumi (təhsil məkanında şagirdin sərbəst fəaliyyəti, qabaqcıl texnologiyaların tətbiqi) və yüksək ixtisaslaşdırılmış (musiqi təhsilinin pilləliliyi və davamlılığı, hər bir təhsil səviyyəsi üçün nəzarət tələblərinin tənzimlənməsi və metodik işlənməsi, proqramların seçimində repertuar siyasəti) hissələr bölünə bilər.

Qərbdə dərsin keçirilməsi və şagirdlə müəllim arasında münasibətlərin qurulmasının üslubu tədris metodlarının demokratik və liberal dözümlülüyü ilə xarakterizə olunur. Müəllim diktator deyil, tərbiyəçi və nəsihətçidir (mentor). Bu münasibət forması avtoritar iş rejimindən liberal-demokratik iş rejiminə gətirib çıxarır ki, şagirdin motivasiyası, onun marağı, eləcə də gənc ifaçının yaradıcı təfəkküründün inkişafı, qeyri-adi həllər axtarmaq istəyi, musiqi materialına yaradıcı baxış və s. ilə bağlı məsələlərin həllində müəllim-mentorun qarşısına yeni vəzifələr qoyur. Bununla əlaqədar olaraq, Qərb pedaqogikasında pedaqoji tələblərin aşağı salınmasına meyl var ki, bunun nəticəsində musiqi təhsili yüksək peşəkarlıq səviyyəsindən aşağı salınaraq ümumi musiqi inkişafına çevrilir, yəni texniki, ifaçılıq səviyyəsi və musiqi dünyagörüşü səviyyəsi düşür.

Müəllimin tələbəyə qarşı məcburi loyallığı haqqında bir fikir var (Paperno, L.D.Dmitriyev). Bəzi tədqiqatçılar bu fenomeni xaricdə əsasən ödənişli təhsilin olması ilə əlaqələndirirlər ki, bu zaman müəllim tələbkarlıq hesabına tələbənin rəğbətini qazanmağa məcbur olur, bu isə peşəkar tələblərin səviyyəsinin aşağı düşməsinə səbəb olur. Məlumdur ki, Bolonya təhsil sisteminə keçiddən sonra Azərbaycanda da Qərbdə

olduğu kimi (Almaniya istisna olmaqla), təhsil əsasən ödənişlidir və tələbələrdən hər il ballar sistemi vasitəsilə müəllimə qarşı münasibət sorğusu aparılır və bu müəllimin reytinqinə təsir göstərir. Hər halda, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Unversitetində bu belədir. Bu hal ilə bağlı professor C.Uaytın gəldiyi nəticə belədir: "...Tələbələrin qiymətləndirilməsi aşağıdakıların səbəbidir: a) kursun məzmununun səthi olması, b) professorların tənbəl tələbəni razı salmaq istəyi, c) qiymət artımı. müəllimin şagirdə verdiyi təhsil qiyməti" (2, səh. 175).

İncəsənət sahəsində təhsil müəssisələrinə seçilmək üçün əsas meyar istedad, xüsusi qabiliyyətlərin olması, sənət vasitəsilə özünü ifadə etmək istəyidir. Lakin Qərbdə (və artıq bizdə də) mövcud olan ödənişli orta ixtisas və ali təhsil sistemində tələbələrin ödəmə qabiliyyəti əsas meyara çevrilir. İstedadlı gənclərin maliyyə dəstəyinə və tələbələrə məşğulluğu təhsillə birləşdirmək imkanına baxmayaraq, problem aktual olaraq qalır, çünki istedadlı gənclərin heç də hamısı tam təhsil kursunu başa vurub ali professional musiqi təhsili ala bilmir. Təhsilin olması isə, bildiyimiz kimi, təkcə insanın cəmiyyətdəki statusunu deyil, həm də gələcək maddi və peşə rifahını müəyyən edir. "Təhsilin sosial əhəmiyyəti onun funksiyalarından irəli gəlir: təhsil ixtisasları ilə qanuniləşdirilən sosial nüfuz iqtisadi üstünlüyə çevrilə bilər. Beləliklə, təhsil təbəqələşmənin təkcə sosial deyil, həm də iqtisadi ölçüsünü müəyyən edir" (5, səh. 41).

Qərbdə peşəkar musiqi təhsilinin ilkin mərhələsinin olmaması da özünün mənfi cəhətlərini göstərir. Uşağın erkən musiqi inkişafı məsələsində müəllimlərin, böyük musiqiçilərin və rəssamların (K.Orf, Z.Koday, E.Jak-Dalcroz, Ş.Suzuki və s.) həmrəyliyinə baxmayaraq, Qərb ölkələrində təhsilin davamlılığını qurmağa imkan verən peşəkar ibtidai musiqi təhsilinin ahəngdar və yaxşı fəaliyyət göstərən sistemi nadir hallarda mövcuddur. Musiqi dərsləri çox vaxt ümumi inkişaf xarakteri daşıyır. Bizin ölkədə, keçimiş SSRİ məkanının bütün respublikalrında olduğu kimi, bu hal daha yaxşıdır. Çünki şəhərlərdə və rayonlarda çox saylı musiqi məktəbləri fəaliyyət göstərir ki, burada kifayət qədər yüksək peşə bilik və bacarıqları əldə etmək mümkündür.

Qərbdə isə repetitorluq təcrübəsi daha geniş yayılmışdır, burada tələbə kifayət qədər dar peşə biliklər alır (çox vaxt bunlar tətbiqi xarakter daşıyır, yalnız musiqi alətində ifa etmək və ya oxumaq texnikası ilə bağlı). Nadir hallarda repetitorun şəxsi təşəbbüsü ilə nəzəri fənlər (solfecio, harmoniya, musiqi ədəbiyyatı, musiqi formaları və janrlarının təhlili və s.) dərs proqramına daxil edilir. Bununla bağlı bir şeyi qeyd etməyə dəyər: tələbənin əldə etdiyi biliyin keyfiyyəti və səviyyəsi tamamilə repetitorun peşəkar səriştəsindən və təhsilindən və tələbənin özünün təbiyətdən qələn qabiliyyətlərindən və məqsədyönlü fədakarlığının mövcudluğundan asılı olacaq.

"Məktəb və universitet təhsili arasında təhsilin məzmununun davamlılığı problemi son on ildə bir çox universitetlər və peşəkar təşkilatlar tərəfindən intensiv şəkildə müzakirə edilmiş və işlənmişdir" (2, səh. 87). Qərbdə musiqi təhsilində ilkin peşəkar səviyyəsinin olmaması və təhsil prosesinin fasiləsizliyi problemi həm orta, həm də ən yüksək səviyyədə peşəkar hazırlıq baxımından tələbələrin çoxşaxəli (yəni

müxtəlif peşə bacarıqlarına malik) kontingentinə gətirib çıxarır.

İndi də Qərb təhsil sisteminin üstün cəhətlərindən danışaq. Musiqinin tədrisi prosesini təkmilləşdirmək üçün innovativ vasitələrdən istifadə Qərb təhsil sisteminin müsbət cəhətlərindəndir. Xaricdə iş təcrübəsinin araşdırılması (internetdən ustad dərslərin izlənilməsi, dəyirmi masalarda və beynəlxalq konfranslarda iştirak, aparıcı musiqi xadimləri və müəllimlərlə söhbətlər və müsahibələr, məqalələr ilə tanışlıq) göstərir ki, Qərb musiqi pedaqogikasının güclü cəhətlərindən biri kimi tədris prosesinin texniki təchizatı xüsusi qeyd edilməlidir. Qərbdə uzun müddətdir ki, distant təhsil proqramları aktiv istifadəyə verilib, getdikcə daha çox müəllim İnternet vasitəsilə (tapşırıqlar göndərmək, kurs işləri və tezisləri yoxlamaq üçün internet poçtundan istifadə etməklə), onlayn təhsil sisteminə (açıq dərslərin və ya mühazirələrin canlı yayımı) – tələbələrə şəxsi cədvəlini sərbəst şəkildə tənzimləmək imkanı verir. Bizdə isə bunlar əsasən pandemiya dövründə işə salınmışdır. İndi isə əvvəlki dərs rejiminə qayıdış baş verib.

Bundan əlavə, İnternetə sərbəst çıxış, siniflərin multimedia, audio və videoyazı avadanlıqları ilə təchiz edilməsi, sonrakı dinləmə və ifanın tələbə ilə birgə təhlili ilə bir anlıq qeyd etməyə imkan verir, həmçinin müxtəlif ifaçıların təfsirli təfsirinin koqnitiv təhlilini aparmağa imkan verir. dərs zamanı öyrənilən işlərdən. Bu bizim ölkə təhsilinin ən ağrılı problemlərindəndir. Əgər Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində ən azından hər fakültədə ağıllı lövhə, kompüter və internetə çıxış ilə təchis olunmuş heç olmazsa bir sinif varsa (sözsü ki, bu kifayət deyil), digər musiqi yönümlü ali məktəblərdə heç bu da yoxdur. Orta ixtisas kolleclərdən və müsiqi məkətəblətindən heç danışmağa dəyməz.

Öz təcrübəmizdən onu deyə bilərik ki, pandemiya dövründə qrup şəklində keçirilən nəzəri yönümlü fənlərin tədrisi zamanı Teams proqramında İnternet imkanlarından istifadə dərsi daha maraqlı və əyyani şəklə döndərirdi. Məsələn, "Xorşünaslıq" fənninin tədrisi zamanı bir sıra mövzuları ("Xorun tipləri və növləri" və ya "Xor musiqisi janrları") YouTube-dan nümunələri verməklə daha canlı şkildə açıqlamak mümkün olurdu, bundan əlavə müxtəlif ifaları və xor növlərinin müqayisəli təhlil etmək, müxtəlif xor musiqisi janrları ilə əyyani olaraq tanış olmaq imkanı yaranırdı. Sirr deyil ki, bizim tələbələrin əksəriyyəti kənd və rayonlardan gəlir, onların böyük simfonik, xor konsertlərini və ya opera tamaşalarını izləmək o qədər də imkanı yoxdur. Lakin dərsdə bunların izlənilməsi və izlədikcə müəllimin peşəkar qeydləri tələbələrin peşə biliklrini artırmaqla yanaşı, həm də onların musiqi dünyagörüşünü artırır.

Bu tip pedaqoji iş şagirdin obyektiv və adekvat özünüqiymətləndirmə qabiliyyətinin formalaşmasına kömək edir, yaradıcı təfəkkürünü inkişaf etdirir, gənc musiqiçidə ifaçılıq təşəbbüsünü dəstəkləyir. "Daha effektiv əqli təhsilə və müstəqil, cəmlənmiş fəaliyyət bacarıqlarının formalaşmasına ümidlər ən son texniki vasitələrlə bağlıdır. Yeni texnologiyalar təhsilin informasiya məzmununu, intensivliyini və effektivliyini artırmağı vəd edir. Onlar təhsilin şaxələndirilməsi, oyun və sürətli öyrənmə təhsil prosesinin təşkili üçün hələ kəşf edilməmiş ehtiyatların mənbəyidir."

(1, səh. 181). Qərbdə yüksək texnologiyaların sürətli inkişafı təhsil prosesinə düzəlişlər edir, onu innovativ vasitələrlə təchiz edir. Distant təhsil imkanlarının yaranması bir çox problemi həll edir, xüsusilə işləyən gənclər, qiyabi tələbələr, əlillər üçün vacibdir.

Lakin aktiv internet resursları ilə yanaşı, bir sıra çatışmazlıqlar da yaranır: tələbələrlə canlı müzakirənin olmaması. müəllim və tələbə yoldaşları, qondarma onlayn universitetlərin yaradılması və diplomların saxtalaşdırılması və s. ki, bu nöqsanlar bizim ölkədə hal hazırda mövcud deyil.

Müasir Qərb musiqi pedaqogikasının bir sıra nailiyyətləri var: nəzəri və praktiki inkişaflar, metodoloji və pedaqoji konsepsiyalar, beynəlxalq pedaqoji əməkdaşlıqda zəngin təcrübə və toplanmış təcrübə mübadiləsi. Eləcə də Universitetlərin muxtariyyətinin tətbiqi praktikasına (təhsil prosesinin təşkilindən tutmuş müəssisə daxilində maliyyə axınlarının bölüşdürülməsinə qədər bir çox məsələlərin həllində onların müstəqilliyi), ali təhsil müəssisəsinin tələbə və tələbə cəmiyyətinin rolunun artmasına da diqqət yetirməyə dəyər. Məsələn, öyrənilən fənlərin seçimi, fərdi təlim planlarının hazırlanması, tələbələrin akademik mobilliyi.

Beləliklə, təlimin əsas məqsədi təkcə müəyyən peşə bacarıqlarının, bilik və vərdişlərin aşılanması deyil, həm də özünə təhsil, özünü inkişaf etdirmək istəyinin formalaşdırılmasıdır ki, bununla da müasir təhsilin əsas şüarlardan biri "Ömür boyu təhsil" həyata keçmiş olur. Tədris prosesinin istiqamətinin dəyişməsi, yəni şagirdə diqqətin artması ilə əlaqədar olaraq – tədris metodları, tədris materialının nümayişi və məruzə edilməsi yolları, tələbələrlə müəllimlər arasında münasibətlərin forması (avtoritar munasibətdən liberal-demokratik münasibətlərə doğru və s.) da transformasiya uğrayır. Sürətlə inkişaf edən texnoloji tərəqqi və təhsil müəssisələrinin müasir avadanlıqla kifayət qədər təchiz olunması distant, interaktiv, onlayn tədris metodlarından istifadə etməklə, müasir texnologiyalardan və internet resurslarından istifadə etməklə tədrisin mühazirə sistemini dəyişdirməyə imkan verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Джуринский А.Н. Развитие образования в современном мире: ali məktəblət üçün dərs vəsaiti. Moskva: "ВЛАДОС", 2003. 204 səh.
2. Дмитриев Г.Д. Анатомия американского университета. Moskva: "Школьные технологии", 2010. 224 səh.
3. Докучаев И.И. Да – реформам, нет – унификации // "Аккредитация в образовании." – 2012. – № 54. – С. 29–31.
4. Мотова Г.Н., Кузьминых Ж. О. Аршином общим не измерить // Аккредитация в образовании. – 2012. – № 54. – С. 7–12.
5. Русакова П.И. Система образования в китайском обществе. СПб.: Алетейя, 2010, 212 s.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 01.05.2023
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 10.05.2023
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 01.06.2023
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru Kəmalə İsmayılova
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.